

این متن از سایت دانشنامه حوزوی "ویکی فقه" اخذ شده است.
برای آشنایی و استفاده بیشتر به نشانی www.wikifeqh.ir مراجعه فرمایید.

تشابه حقیقی

تشابه حقیقی، از اصطلاحات **علم منطق** بوده و به اسم متشابه با وجه تشابه حقیقی میان دو معنایش، اطلاق می‌گردد.

فهرست مندرجات

- ۱ - توضیح اصطلاح
- ۲ - انواع اسمای متشابه
- ۳ - پانویس
- ۴ - منبع

توضیح اصطلاح

هرگاه یک لفظ بر معانی بسیاری دلالت کند چنین الفظی را «**الفاظ متفقه**» می‌خوانند که بر دو نوع‌اند:
یا تنها برای یکی وضع شده‌اند و با قرینه یا بی‌قرینه و به سبب مناسبتی یا مشابهتی یا بدون آن در دیگری استعمال می‌شوند که به آن «اسمای متشابه» گویند و یا برای همه وضع شده‌اند که «اسمای مشترک» نام دارند.
در اسمای متشابه با استعمال لفظ در معنای دوم به سبب مشابهت با معنای اول و با قرینه صورت می‌گیرد. در چنین حالتی، اطلاق آن لفظ بر معنای اصلی را «**حقیقت**» و بر معنای مشابه را «**مجاز**» گویند؛ مانند: اطلاق «نور» بر نور آفتاب، نور بصر و نور بصیرت و یا استعمال لفظ در معنای دوم به سبب مناسبت و مشابهت باشد، ولی کجک آن، مناسبت به فراموشی سپرده می‌شود و به مرور زمان بر اثر کثرت استعمال برای معنای دوم نیز **وضع تعینی** پیدا می‌کند و معنای نخست تقریباً متروک می‌شود، به گونه‌ای که در وقت اطلاق بر معنای دوم مناسبت کاملاً فراموش می‌شود و لحاظ نمی‌شود، که به این قسم «**اسمای منقول**» گویند؛ مانند اطلاق لفظ ماه بر جرم آسمانی به **وضع تعینی** و بر مدت زمان معین (معمولاً سی روز) به سبب نقل و یا در استعمال لفظ برای معنای دوم، مناسبتی لحاظ نشده است که «**اسمای مرتجل**» نام دارند؛ مانند بیشتر اعلام اشخاص.
تشابه موجود میان اسمای متشابه در همه موارد یکسان نیست، بلکه از جهت مختلف می‌توانند تفاوت داشته باشند و بر همین اساس دسته‌بندی‌های متعدد و اسمای خاصی پیدا می‌کنند؛ مثلاً معنای متشابه‌فیه (وجه تشابه) از یک لحاظ، یا معنایی منقور و ثابت و غیر وابسته است؛ مثل تشابه موجود میان تصویر یک حیوان و حیوان طبیعی و یا یک نسبت و معنای وابسته است؛ مثل تشابه موجود در اطلاق مبدائیت برای علت و برای طرف خط.

انواع اسمای متشابه

همچنین به لحاظ دیگر، مشابهت میان دو معنای اسم متشابه یا حقیقی است یا مجازی و بعید. به این اعتبار اسمای متشابه بر دو نوع است: اسم متشابه حقیقی و اسم متشابه مجازی.
اسم متشابه حقیقی، اسمی است که میان دو معنای اسم متشابه، وجه تشابه حقیقی وجود داشته باشد؛ مانند اطلاق حیوان بر حیوان طبیعی و بر حیوان مصور (عکس حیوان) که در شکل با هم شباهت حقیقی دارند و اطلاق قائمه (پا) بر پای حیوان و پایه میز و صندلی، چون که هر دو تکیه‌گاه و وسیله ایستادن‌اند.
اسم متشابه مجازی، اسمی است که میان دو معنای اسم متشابه، وجه تشابه حقیقی نیست، بلکه شباهتی دور و مجازی وجود دارد؛ مانند کلب (سگ) حقیقی و ستاره‌ای که تابع و ملازم صورت انسانی (ملخوذ از هیئت اجتماعی چند ستاره) است که تشابه بین آن دو فقط در یک امر مستعار است؛ یعنی از آنجا که سگ بیشتر از سایر حیوانات تابع و ملازم با انسان‌هاست اسم آن را بر ستاره منقور اطلاق کرده‌اند.

[۱] ابن سینا، حسین بن عبدالله، الشفا (منطق)، ج ۱، ص ۲، ج ۲، ص ۱۲.

[۲] **خواجه نصیر الدین طوسی، محمد بن محمد، اسلس الاقتباس، ص ۱۰.**

پانویس

۱. **↑** ابن سینا، حسین بن عبدالله، الشفا (منطق)، ج ۱، ص ۲، ج ۲، ص ۱۲.

۲. **↑** **خواجه نصیر الدین طوسی، محمد بن محمد، اسلس الاقتباس، ص ۱۰.**

[بایگ‌های مدیریت اطلاعات علوم اسلامی، برگرفته از مقاله «تشابه حقیقی»، تاریخ بازیابی ۱۳۹۵/۱۰/۲۷.](#)

رده‌های این صفحه: [اصطلاحات منطقی](#)